

Facultat de Psicologia, Ciències
de l'Educació i de l'Esport Blanquerna

Universitat Ramon Llull

Informe global sobre els danys no intencionats de l'alumnat

Curs 2010-2011

Observatori de Riscos Escolars

**Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport
Blanquerna de la Universitat Ramon Llull**

Dr. Jordi Longás (Director)

Dr. Eduard Longás (Coordinador)

Sr. Mateu Capell (Secretari Tècnic)

Dr. Ander Chamarro

Dr. Carles Virgili

Amb la col·laboració de

gassiot | corredor
d'assegurances

Grup **CATALANA
OCCIDENT**

T o t , t o t i t o t

Índex

1. Introducció	3
2. Mètode	5
3. Resultats.....	6
3.1. Danys no intencionats per etapa i curs.....	6
3.2. Danys no intencionats per gènere.....	7
3.3. Danys no intencionats per trimestre.....	8
3.4. Danys no intencionats per dia de la setmana.....	9
3.5. Danys no intencionats per lloc de l'accident.....	10
3.6. Danys no intencionats per activitat	11
3.7. Danys no intencionats en relació a la vigilància.....	13
3.8. Danys no intencionats en relació al responsable de l'activitat.....	14
3.9. Danys no intencionats en relació a la part del cos lesionada	15
3.10. Danys no intencionats en relació al mecanisme de lesió	17
3.11. Danys no intencionats en relació al producte causant.....	18
3.12. Danys no intencionats en relació als comunicats d'accident	19
3.13. Danys no intencionats en relació a la notificació a la família	20
3.14. Danys no intencionats en relació al servei sanitari emprat	21
4. Conclusions.....	22

1. Introducció

En aquest document presentem l'informe sobre els danys no intencionats de l'alumnat, amb els resultats globals del conjunt de centres participants.

L'estudi ha estat desenvolupat per l'**Observatori de Riscos Escolars** de la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna (FPCEE Blanquerna), que gestiona el Servei d'Assessorament i Intervenció Psicopedagògica (SAIP) amb el suport i assessorament del Grup de Recerca PSITIC.

Cal destacar que aquest treball és el resultat de l'acord entre Assegurances Gassiot, Catalana Occident i la FPCEE Blanquerna, per oferir aquest servei al conjunt de centres educatius concertats de Catalunya de la Fundació d'Escoles Cristianes de Catalunya (FECC) i de l'Agrupació Escolar Catalana (AEC).

La finalitat de l'Observatori s'orienta vers la promoció de la salut en el context escolar, impulsant la cultura preventiva, millorant la gestió i promovent el treball en xarxa. De manera més concreta, en l'àmbit de l'alumnat, el projecte se centra en els *danys no intencionats*, habitualment anomenats accidents escolars.

Aquest estudi correspon al tercer curs d'utilització, sistemàtica i àmplia, de l'instrument de registre dels danys no intencionats, desenvolupat des de l'Observatori.

En aquest sentit volem clarificar que per garantir el rigor en l'anàlisi, només hem pogut incloure les dades dels centres que han utilitzat l'instrument de registre amb continuïtat al llarg del curs, i que ho han fet complimentant tota la informació.

Volem recordar que en tot moment queda garantida la confidencialitat de les dades, tant pel que fa a la identitat dels centres com dels alumnes, tal i com recull l'acord signat amb els centres.

D'altra banda, el servei no suposa cap sistema de control ni d'avaluació externa de les escoles. De fet, és una proposta per analitzar i estudiar les dades recollides que permeten el coneixement de la realitat, i per posar aquesta informació a disposició dels centres facilitant la seva gestió.

Al respecte, cal remarcar la necessitat d'utilitzar l'instrument de registre de manera rigorosa, metòdica i contínua; condició imprescindible per a que les anàlisis i conclusions tinguin validesa i la informació obtinguda respongui a la realitat. Per això, resulta fonamental la tasca dels encarregats d'enregistrar les dades, dels diferents centres escolars.

En definitiva, el coneixement del fenomen esdevé de gran interès a dos nivells. Per una banda, permet fer palesa la dimensió real dels danys no intencionats –que sovint queda oculta– descartant la idea que els accidents són quelcom normal i inevitable. En segon lloc, genera una major conscienciació i compromís sobre la seguretat i la prevenció.

Finalment, només ens resta agrair la col·laboració de tots els centres escolars participants, en la tasca comuna de vetllar per la prevenció i la salut a l'escola.

2. Mètode

Per fer l'anàlisi de dades s'ha utilitzat el programa SPSS-18, i s'ha realitzat un estudi descriptiu per centres i a nivell global. En aquest informe presentem únicament els resultats globals, mentre que en els informes personalitzats, adreçats a cadascun dels centres, s'han incorporat les dades comparatives entre els resultats del propi centre i els globals.

La mostra s'ha obtingut a partir de l'oferiment fet als centres educatius concertats de Catalunya de la Fundació d'Escoles Cristianes de Catalunya (FECC) i de l'Agrupació Escolar Catalana (AEC). Així, l'adhesió a l'Observatori ha estat voluntària i totalment oberta. Les úniques limitacions al respecte han estat: assumir el compromís d'introduir la informació utilitzant l'instrument de registre, i disposar d'un equip informàtic amb connexió a Internet.

Finalment, els resultats recullen els danys no intencionats succeïts sobre una població total de 17.998 alumnes, corresponents als 21 centres adherits que han fet ús de l'instrument al llarg del curs 2010-11.

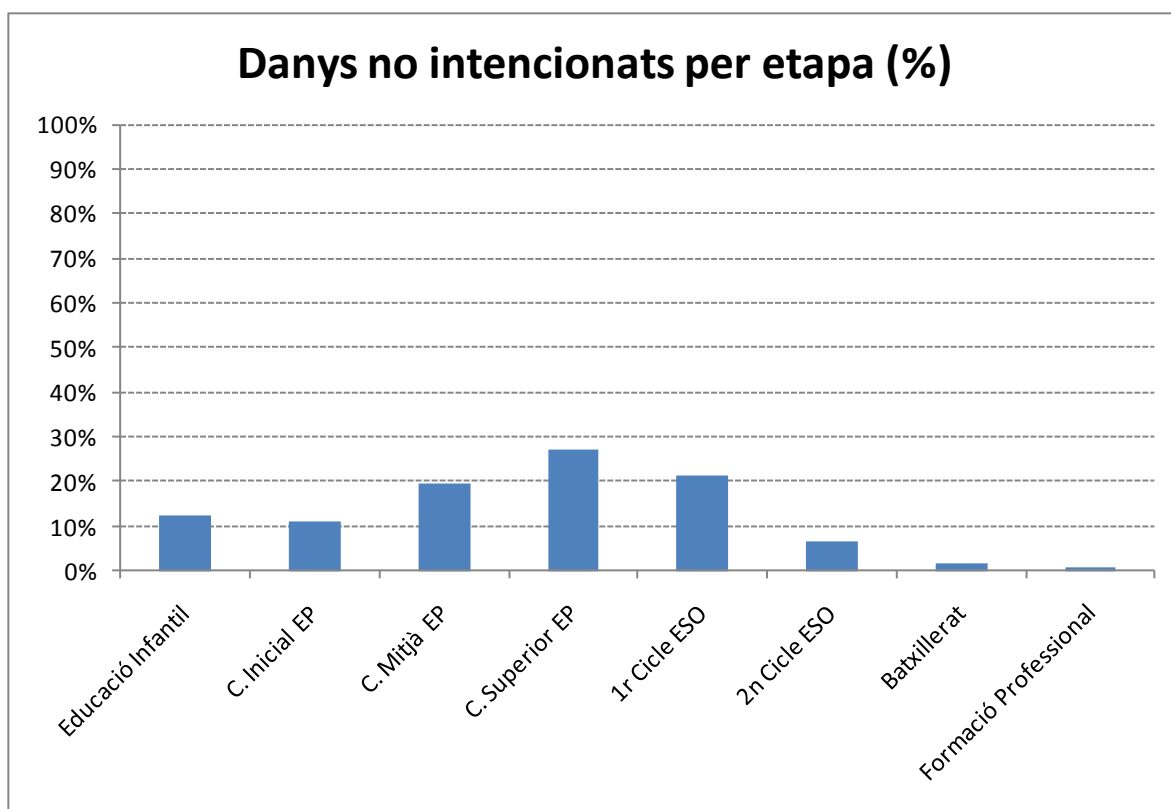
Pel que fa a la presentació de les dades, l'informe està estructurat en diferents apartats que es relacionen amb les categories d'anàlisi amb les quals està dissenyat l'instrument de registre. En cadascuna d'elles, es presenta una taula amb les freqüències absolutes –nombre de casos– i percentatges de danys no intencionats del total de centres. A més, s'ha incorporat el gràfic corresponent per tal de mostrar les dades de manera més visual i per facilitar una revisió ràpida, tot i que les taules ofereixen informació per a un estudi més minuciós.

3. Resultats

3.1. Danys no intencionats per etapa i curs

Tal com recull la Taula 1, hi ha tres etapes que destaquen pels seus elevats percentatges en relació al global: C.Superior EP (27%), 1r Cicle ESO (21,4%), C.Mitjà EP (19,6%).

D'altra banda, s'observen percentatges de danys molt baixos respecte el global en: Batxillerat (1,5%) i Formació Professional (0,9%).

Taula 1. Distribució de danys no intencionats per etapa

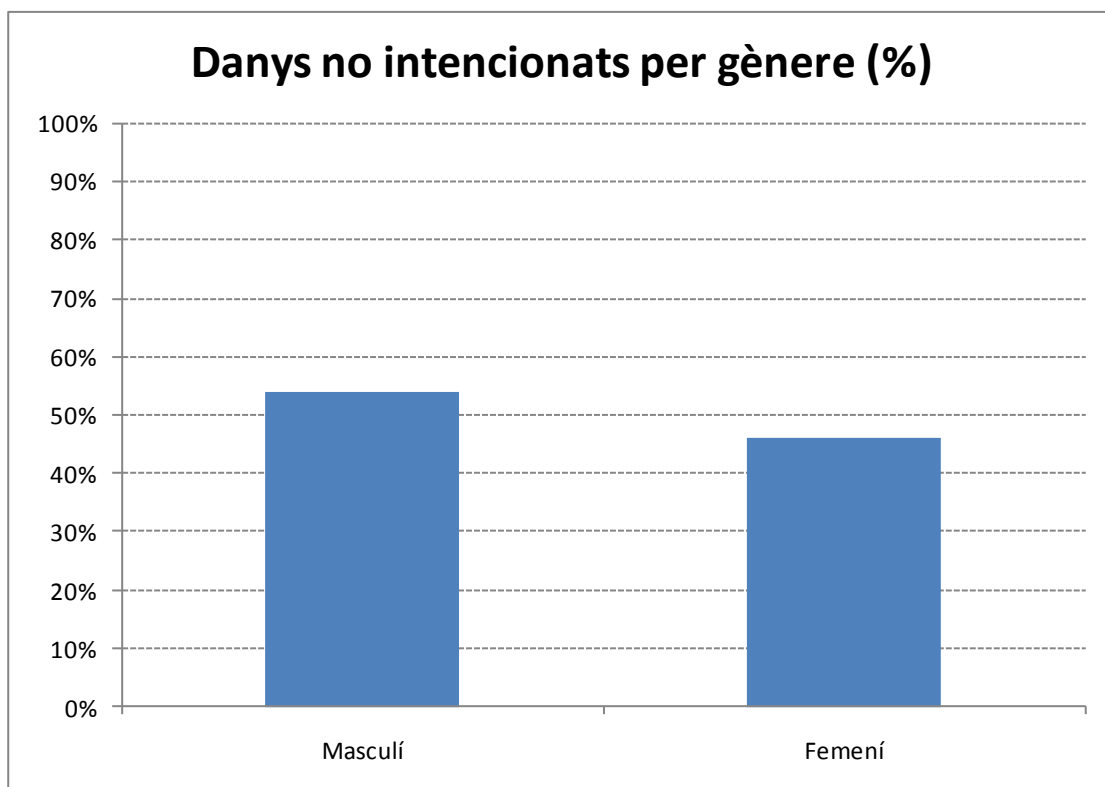
Etapa	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Educació Infantil	142	12,2%
C. Inicial EP	126	10,9%
C. Mitjà EP	227	19,6%
C. Superior EP	313	27,0%
1r Cicle ESO	248	21,4%
2n Cicle ESO	77	6,6%
Batxillerat	17	1,5%
Formació Professional	11	0,9%
Total	1161	100,0%

Taula 2. Distribució de danys no intencionats per curs

Curs	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
P3	49	4,2%
P4	37	3,2%
P5	56	4,8%
1r EP	53	4,6%
2n EP	73	6,3%
3r EP	97	8,4%
4t EP	130	11,2%
5è EP	140	12,1%
6è EP	173	14,9%
1r ESO	129	11,1%
2n ESO	119	10,2%
3r ESO	43	3,7%
4t ESO	34	2,9%
1r Batxillerat	10	0,9%
2n Batxillerat	7	0,6%
C. Formatius GM	1	0,1%
P.G. Social / C. Ocup	10	0,9%
Total	1161	100,0%

3.2. Danys no intencionats per gènere

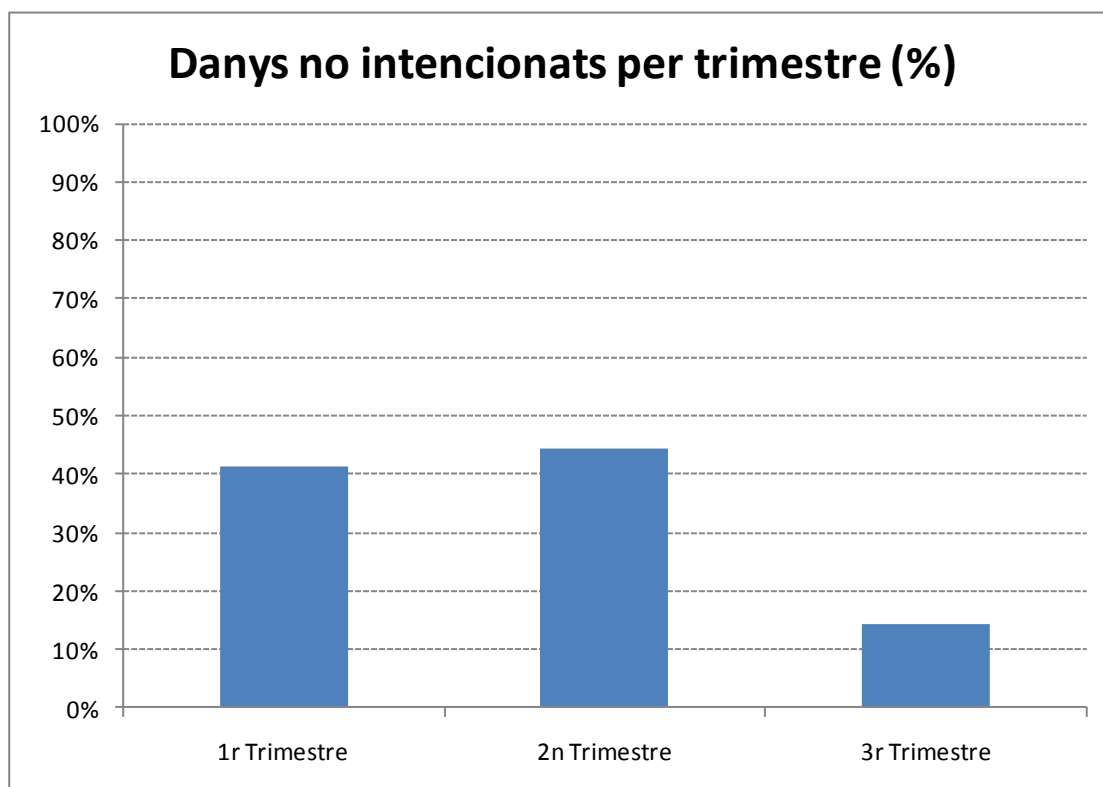
Les dades mostren que el gènere masculí amb 625 danys no intencionats (53,8%), té major accidentalitat que el femení amb 536 (46,2%).

3.3. Danys no intencionats per trimestre

La distribució de danys no intencionats en relació al trimestre (Taula 3) mostra que el segon (44,4%) és el que presenta valors més elevats, seguit pel primer trimestre (41,3%) i, finalment, el tercer (14,3%).

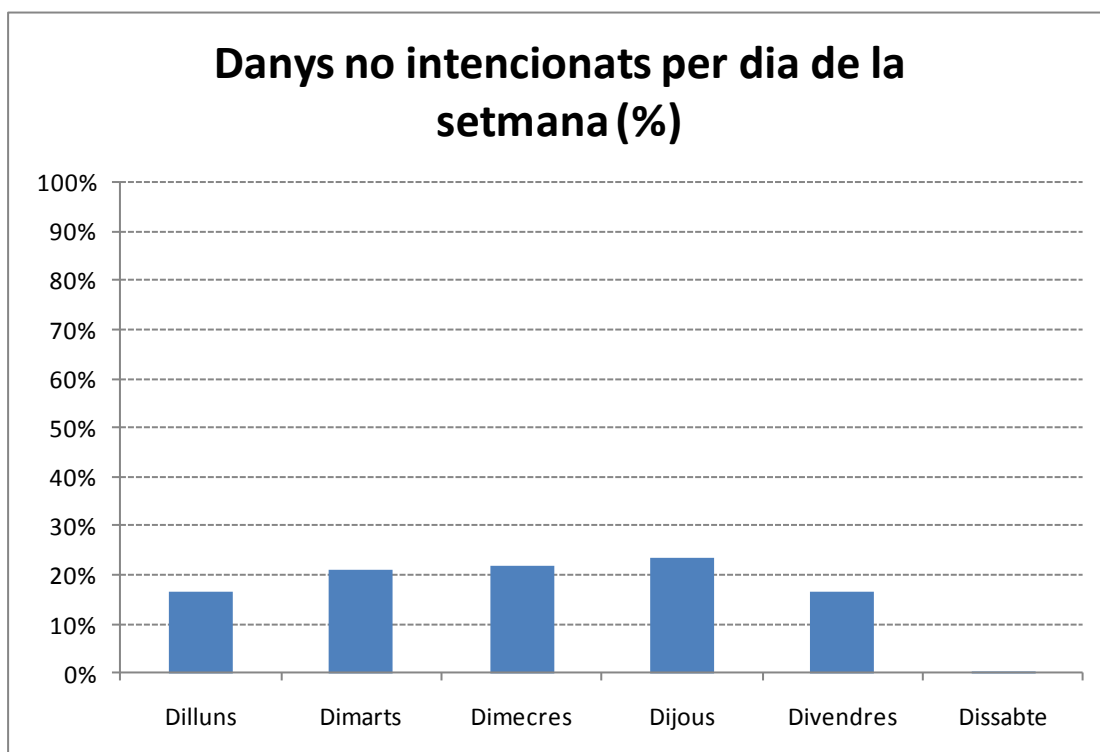

Taula 3. *Distribució de danys no intencionats per trimestre*

Trimestre	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
1r Trimestre	480	41,3%
2n Trimestre	515	44,4%
3r Trimestre	166	14,3%
Total	1161	100,0%

3.4. Danys no intencionats per dia de la setmana

Respecte als dies de la setmana (Taula 4), s'observa que la major incidència recau en els dijous (23,6%), els dimecres (21,9%), i els dimarts (20,8%); mentre que els dilluns i els divendres tenen una incidència inferior (al voltant del 16%).

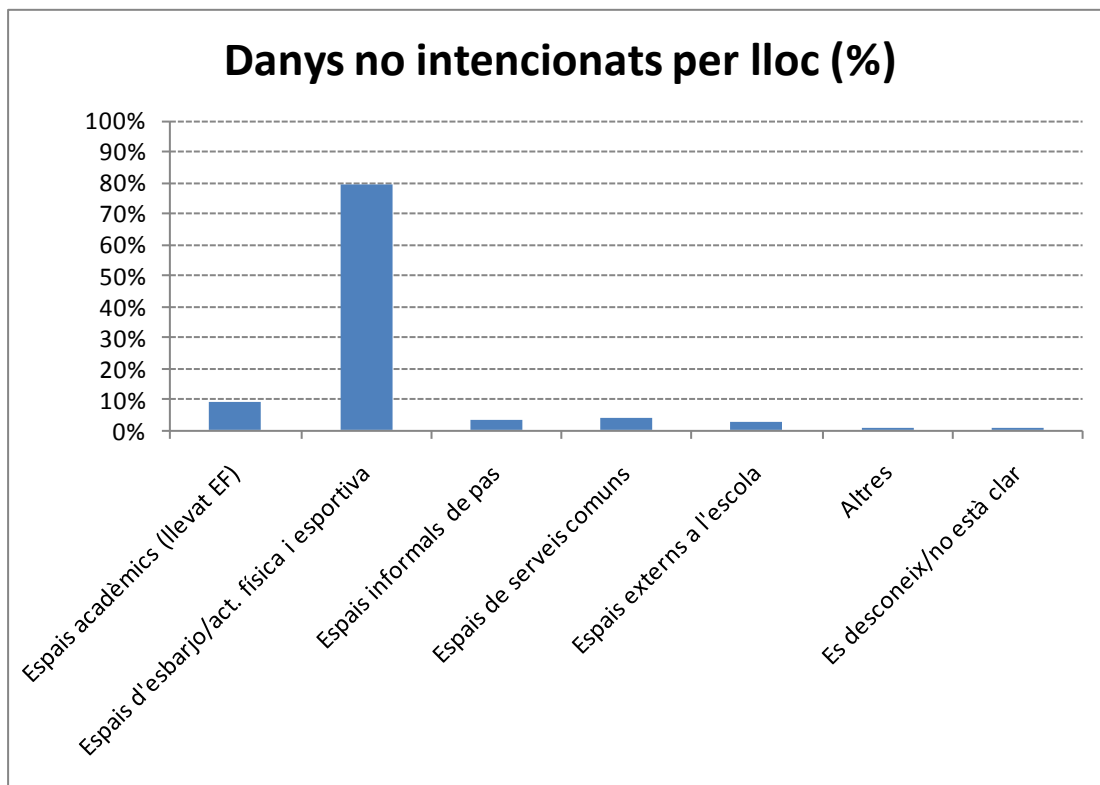

Taula 4. *Distribució de danys no intencionats per dia de la setmana*

Dia	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Dilluns	194	16,7%
Dimarts	242	20,8%
Dimecres	254	21,9%
Dijous	274	23,6%
Divendres	193	16,6%
Dissabte	4	0,3%
Total	1161	100,0%

3.5. Danys no intencionats per lloc de l'accident

Com recull la Taula 5, els espais destinats a l'esbarjo i/o activitat física i esportiva (79,7%) acumulen, amb gran diferència, la majoria de danys no intencionats. Desglossant aquests resultats (Taula 6), destaca el pati amb el 55,4%, seguit pel gimnàs/poliesportiu (23,9%) i, en tercer lloc, aula/sala (8,4%).

Taula 5. *Distribució de danys no intencionats per lloc de l'accident*

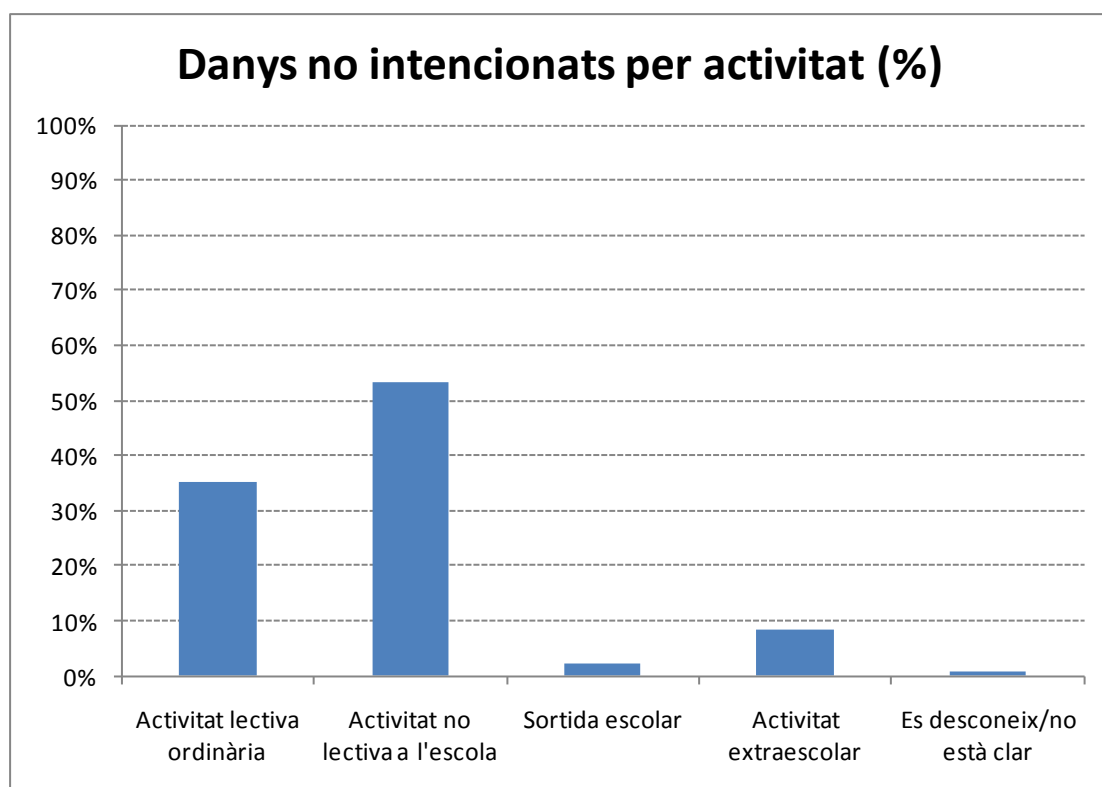
Lloc	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Espais acadèmics (llevat EF)	107	9,2%
Espais d'esbarjo/act. física i esportiva	925	79,7%
Espais informals de pas	38	3,3%
Espais de serveis comuns	44	3,8%
Espais externs a l'escola	31	2,7%
Altres	10	0,9%
Es desconeix/no està clar	6	0,5%
Total	1161	100,0%

Taula 6. *Distribució de danys no intencionats per lloc de l'accident (desglossat)*

Lloc (desglossat)	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Aula/sala	98	8,4%
Biblioteca	1	0,1%
Carrer/zona urbana/parc	28	2,4%
Escales	38	3,3%
Gimnàs/poliesportiu	277	23,9%
Laboratori/taller	8	0,7%
Lavabos	7	0,6%
Menjador	10	0,9%
Passadís	22	1,9%
Pati	643	55,4%
Piscina	5	0,4%
Vestidor/dutxes	5	0,4%
Es desconeix/no està clar	6	0,5%
Altres	10	0,9%
Espais naturals	3	0,3%
Total	1161	100,0%

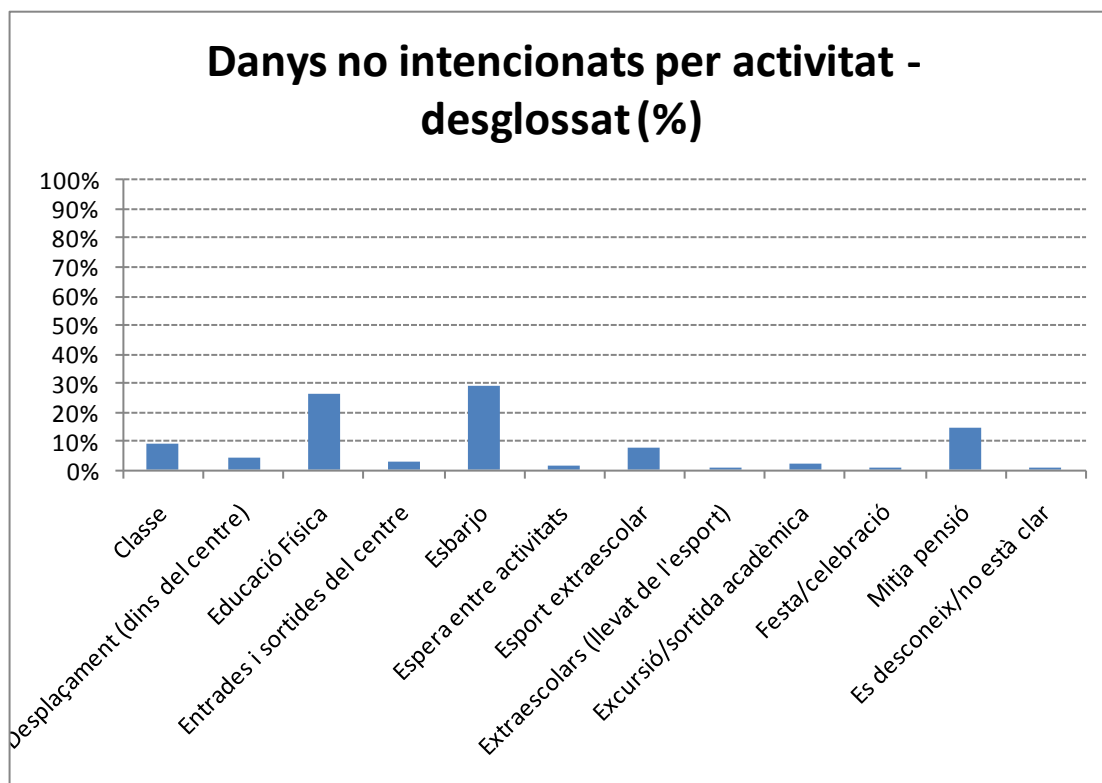
3.6. Danys no intencionats per activitat

En relació a les activitats (Taula 7), els valors més elevats corresponen a les activitats no lectives a l'escola (53,1%), seguides per les activitats lectives ordinàries (35,3%). Desglossant aquests resultats (Taula 8) destaquen: esbarjo (28,9%), Educació Física (26,4%), mitja pensió (14,9%), classe (9%).

Taula 7. *Distribució de danys no intencionats per activitat*

Activitat	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Activitat lectiva ordinària	410	35,3%
Activitat no lectiva a l'escola	617	53,1%
Sortida escolar	28	2,4%
Activitat extraescolar	97	8,4%
Es desconeix/no està clar	9	0,8%
Total	1161	100,0%

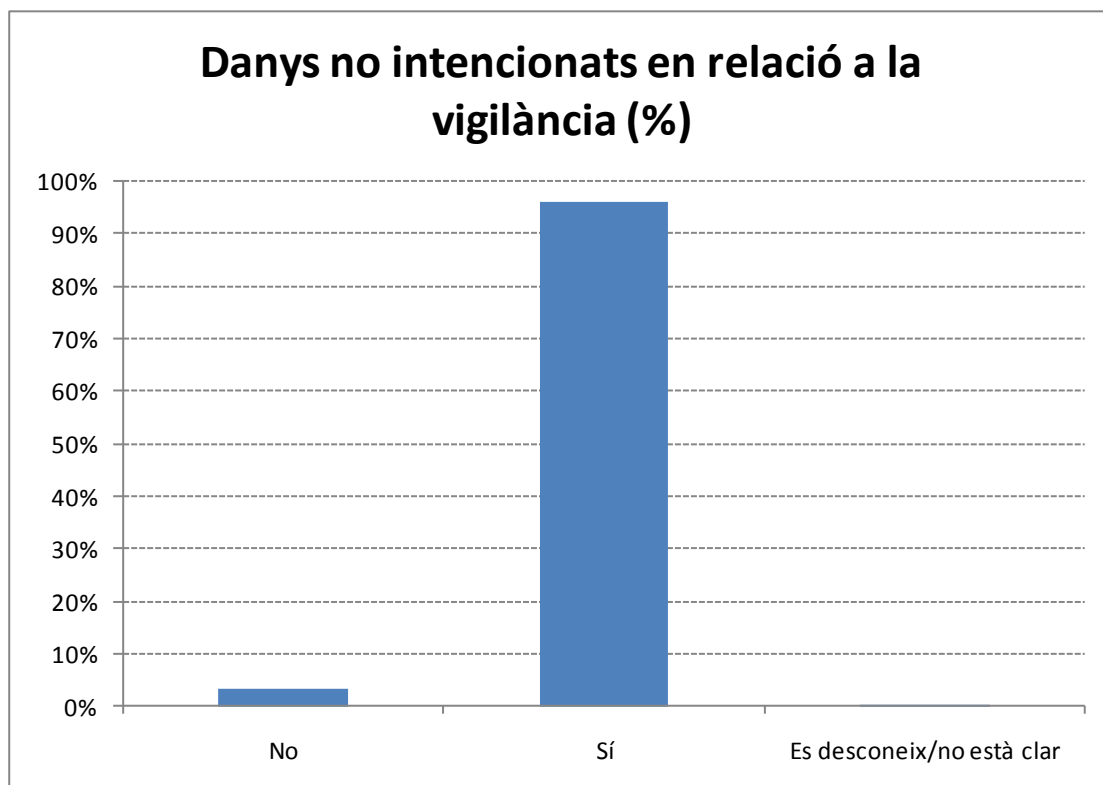

Taula 8. *Distribució de danys no intencionats per activitat (desglossat)*

Activitat (desglossat)	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Classe	104	9,0%
Desplaçament (dins del centre)	47	4,0%
Educació Física	306	26,4%
Entrades i sortides del centre	37	3,2%
Esbarjo	336	28,9%
Espera entre activitats	16	1,4%
Esport extraescolar	88	7,6%
Extraescolars (llevat de l'esport)	9	0,8%
Excursió/sortida acadèmica	28	2,4%
Festa/celebració	8	0,7%
Mitja pensió	173	14,9%
Es desconeix/no està clar	9	0,8%
Total	1161	100,0%

3.7. Danys no intencionats en relació a la vigilància

La gran majoria d'activitats en les quals s'han produït els danys no intencionats estaven vigilades (96,2%), tal com recull la Taula 9.

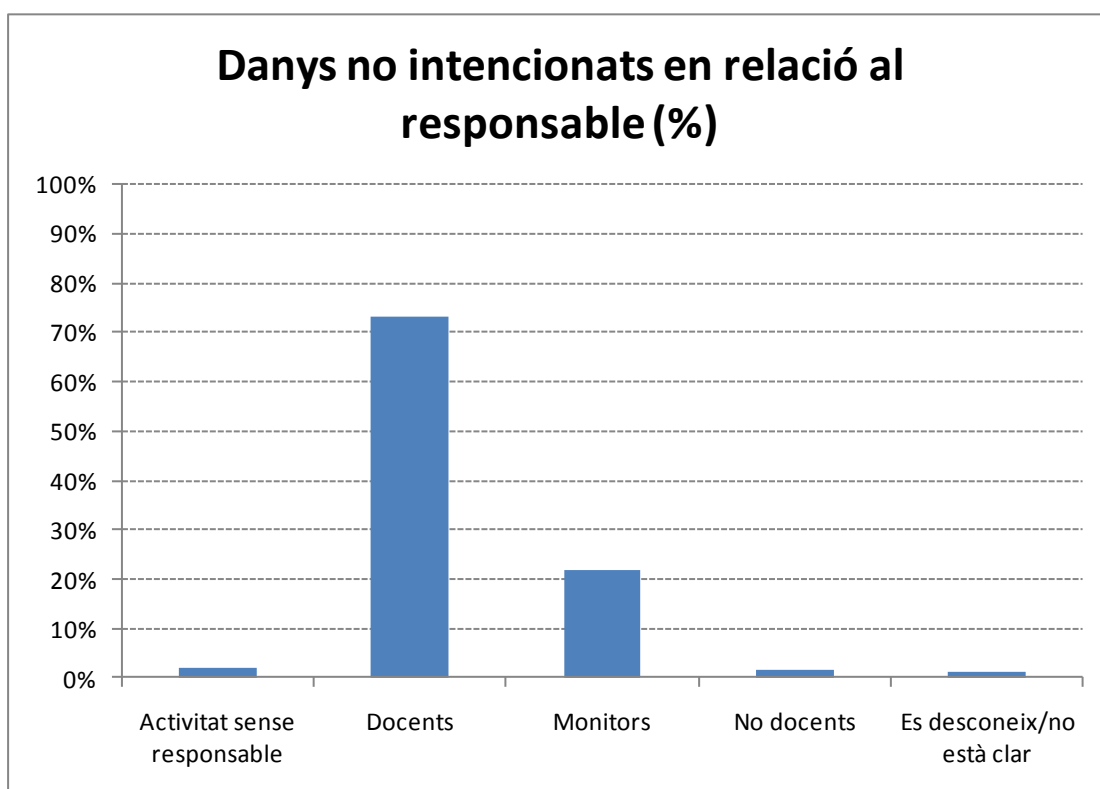

Taula 9. *Distribució de danys no intencionats per vigilància*

Vigilància	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
No	39	3,4%
Sí	1117	96,2%
Es desconeix/no està clar	5	0,4%
Total	1161	100,0%

3.8. Danys no intencionats en relació al responsable de l'activitat

En relació als responsables (Taula 10), en el 73,2% dels danys enregistrats aquests han estat els docents; i desglossant els resultats (Taula 11), en major proporció els professors (66,7%) que no pas els tutors (6,5%). A continuació, destaquen els monitors amb el 22% (especialment els monitors de mitja pensió amb el 12,9% i els d'extraescolars i/o esports amb el 8,9%).

Taula 10. Distribució de danys no intencionats per responsable

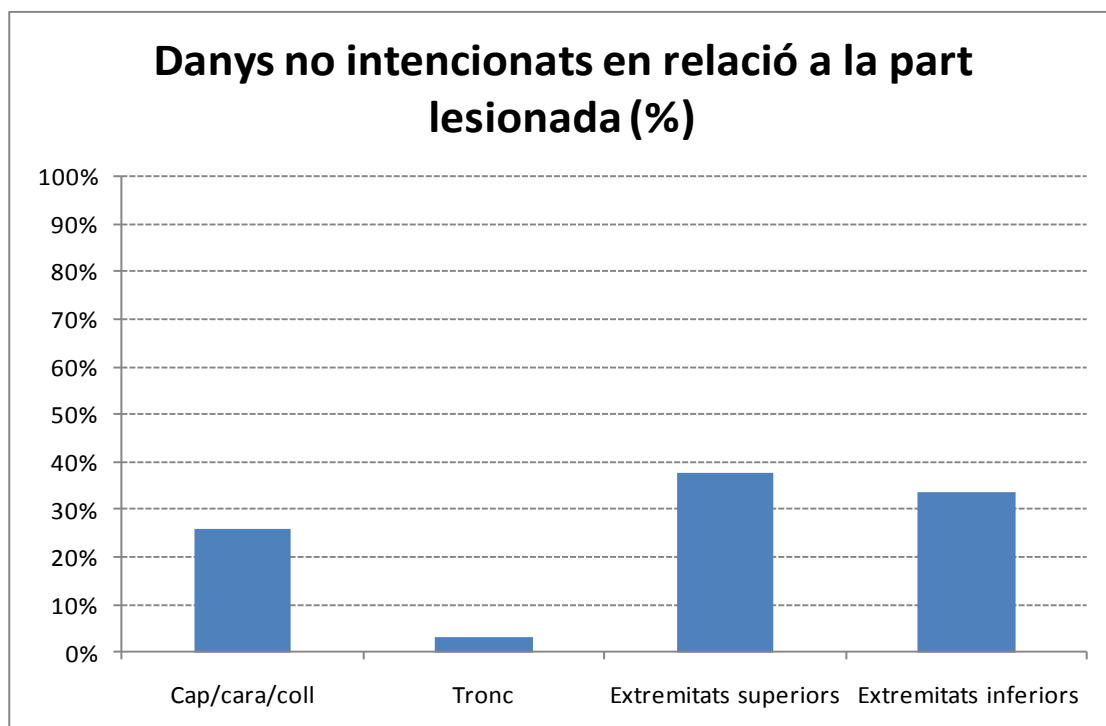
Responsable	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Activitat sense responsable	23	2,0%
Docents	850	73,2%
Monitors	255	22,0%
No docents	19	1,6%
Es desconeix/no està clar	14	1,2%
Total	1161	100,0%

Taula 11. *Distribució de danys no intencionats per responsable (desglossat)*

Responsable (desglossat)	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Activitat sense responsable	23	2,0%
Monitor/a (aliè al centre)	2	0,2%
Monitor/a de mitja pensió	150	12,9%
Monitor/a d'extraescolars i/o esports	103	8,9%
Pares/mares	9	0,8%
PAS del centre	10	0,9%
Professor/a	774	66,7%
Tutor/a	76	6,5%
Es desconeix/no està clar	14	1,2%
Total	1161	100,0%

3.9. Danys no intencionats en relació a la part del cos lesionada

Les parts del cos que presenten més lesions (veure Taula 12) han estat, per aquest ordre: extremitats superiors (37,6%), extremitats inferiors (33,5%), i cap/cara/coll (25,8%). Si desglossem els resultats (Taula 13), destaquen: peu/turmell (20,2%), dit/s de la mà (18,1%), mà/canell (12%), 1 cap/front (11,9%).

Taula 12. *Distribució de danys no intencionats per part lesionada*

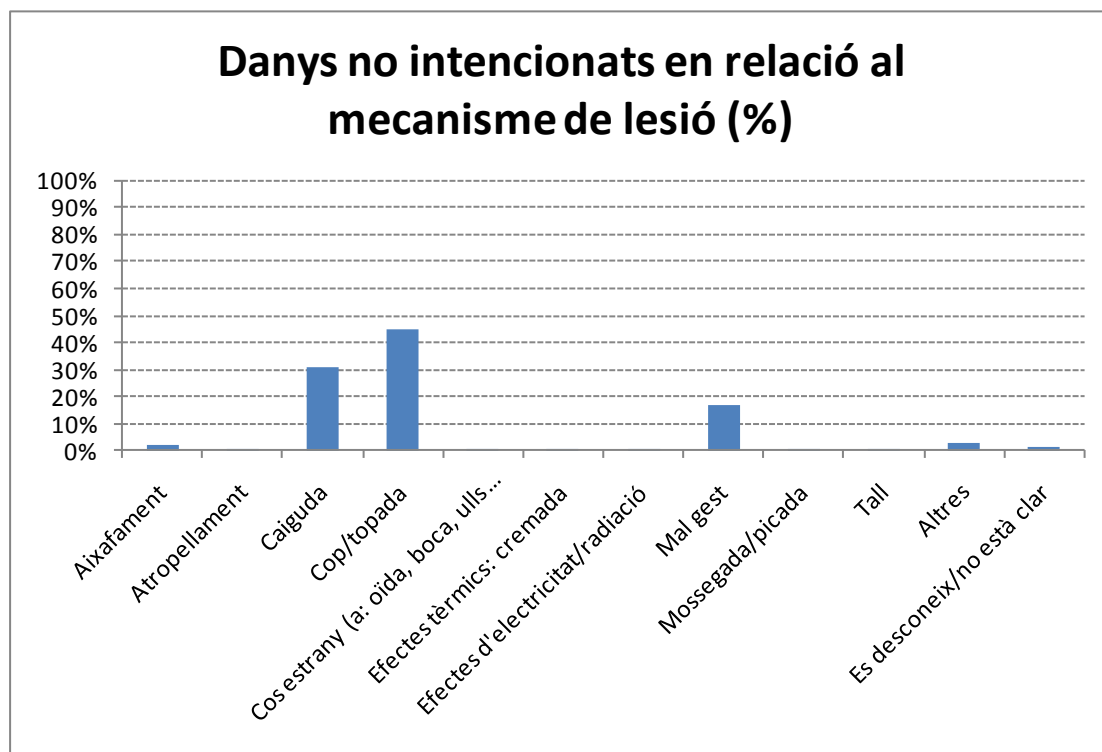
Part lesionada	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Cap/cara/coll	300	25,8%
Tronc	36	3,1%
Extremitats superiors	436	37,6%
Extremitats inferiors	389	33,5%
Total	1161	100,0%

Taula 13. *Distribució de danys no intencionats per part lesionada (desglossat)*

Part lesionada (desglossat)	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Boca	37	3,2%
Cap/front	138	11,9%
Coll/gola	24	2,1%
Dent/s	20	1,7%
Nas	24	2,1%
Orella/es	9	0,8%
Ull/s	48	4,1%
Abdomen	4	0,3%
Esquena/columna	27	2,3%
Genitals	3	0,3%
Pit/costelles	2	0,2%
Avantbraç	15	1,3%
Braç/espatlla	45	3,9%
Colze	27	2,3%
Dit/s de la mà	210	18,1%
Mà/canell	139	12,0%
Cama/maluc	47	4,0%
Dit/s del peu	25	2,2%
Genoll	83	7,1%
Peu/turvell	234	20,2%
Total	1161	100,0%

3.10. Danys no intencionats en relació al mecanisme de lesió

Els principals mecanismes de lesió en relació als danys no intencionats enregistrats (Taula 14) han estat: cop/topada (44,8%), caiguda (30,5%), i mal gest (17,1%).

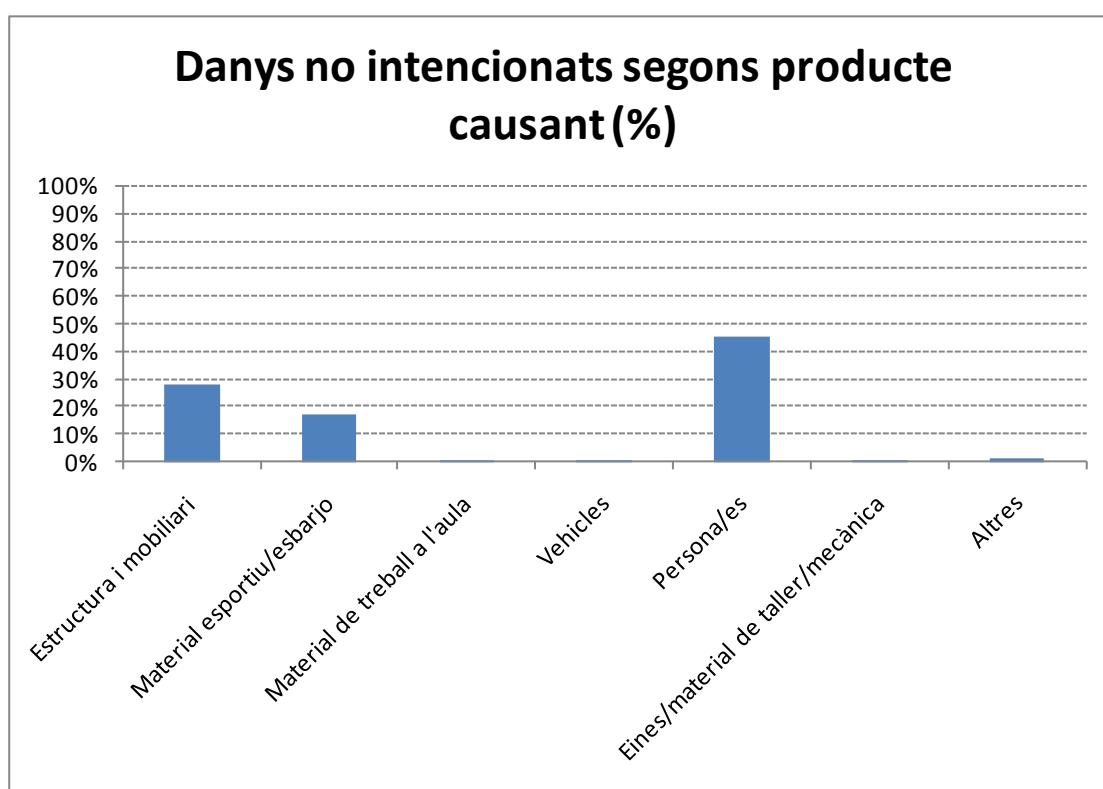

Taula 14. Distribució de danys no intencionats per mecanisme de lesió

Mecanisme	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Aixafament	21	1,8%
Atropellament	5	0,4%
Caiguda	354	30,5%
Cop/topada	520	44,8%
Cos estrany (a: oïda, boca, ulls o nas)	10	0,9%
Efectes tèrmics: cremada	4	0,3%
Efectes d'electricitat/radiació	1	0,1%
Mal gest	198	17,1%
Mossegada/picada	2	0,2%
Tall	7	0,6%
Altres	28	2,4%
Es desconeix/no està clar	11	0,9%
Total	1161	100,0%

3.11. Danys no intencionats en relació al producte causant

Els principals objectes causants dels danys no intencionats (Taula 15) han estat: les persones (45,2%), estructura i mobiliari (28,2%), i material esportiu/esbarjo (17,2%). Desglossant aquests resultats (Taula 16), destaquen: el propi alumne (28,2%), una altra persona/estudiant (17,1%), superfície/sòl (16,8%), i pilota (15%).

Taula 15. Distribució de danys no intencionats per producte causant

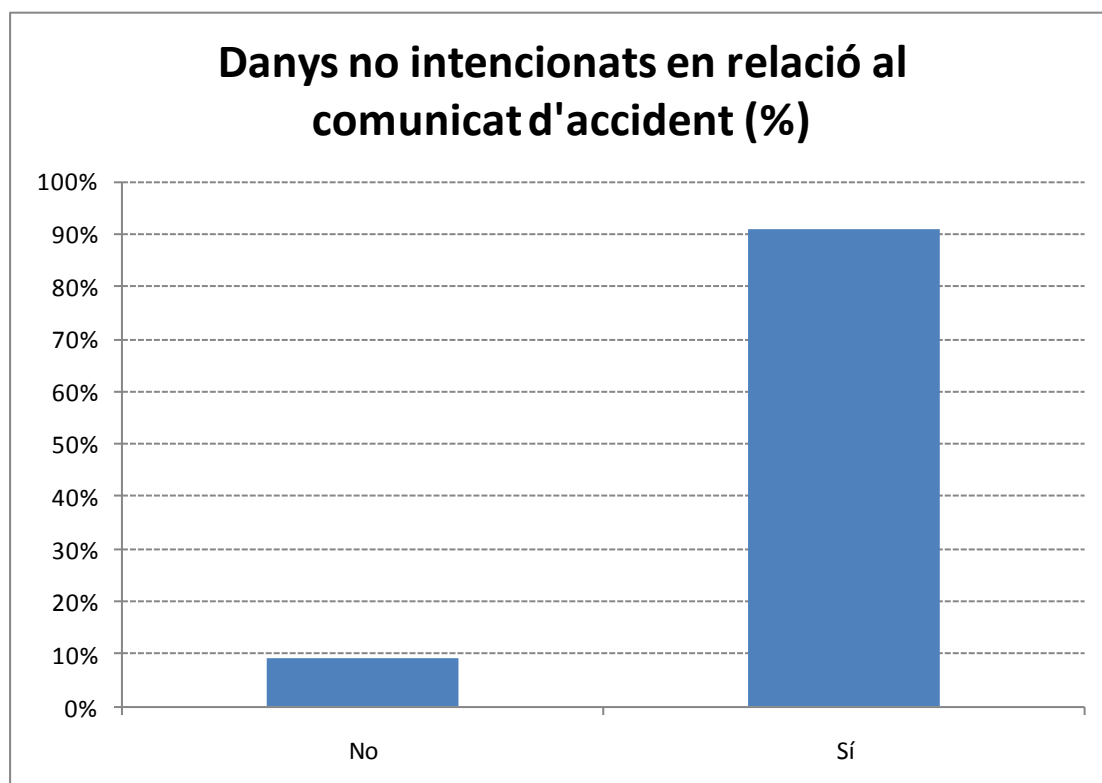
Producte causant	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Estructura i mobiliari	327	28,2%
Material esportiu/esbarjo	200	17,2%
Material de treball a l'aula	8	0,7%
Vehicles	4	0,3%
Persona/es	525	45,2%
Eines/material de taller/mecànica	3	0,3%
Altres	15	1,3%
Es desconeix/no està clar	79	6,8%
Total	1161	100,0%

Taula 16. *Distribució de danys no intencionats per producte causant (desglossat)*

Producte causant (desglossat)	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Aparells gimnàstics/espatlteres	8	0,7%
Cantonada	5	0,4%
Columna	7	0,6%
Llibre/paper/carpeta	2	0,2%
Escales/graons	26	2,2%
Goma/maquineta	1	0,1%
Llapis/bolígraf/guix	3	0,3%
Material joc/esport (raqueta, cordes...)	18	1,6%
Mobiliari	37	3,2%
Paret	26	2,2%
Pilota	174	15,0%
Porta/finestra	27	2,3%
Porteria/cistella/estructures joc infantil	4	0,3%
Superfície/sòl	195	16,8%
Tisores/cutter	2	0,2%
Una altra persona/estudiant	198	17,1%
Vehicle a motor	4	0,3%
Es desconeix/no està clar	79	6,8%
Altres	15	1,3%
El propi alumne	327	28,2%
Eines/material de taller/mecànica	3	0,3%
Total	1161	100,0%

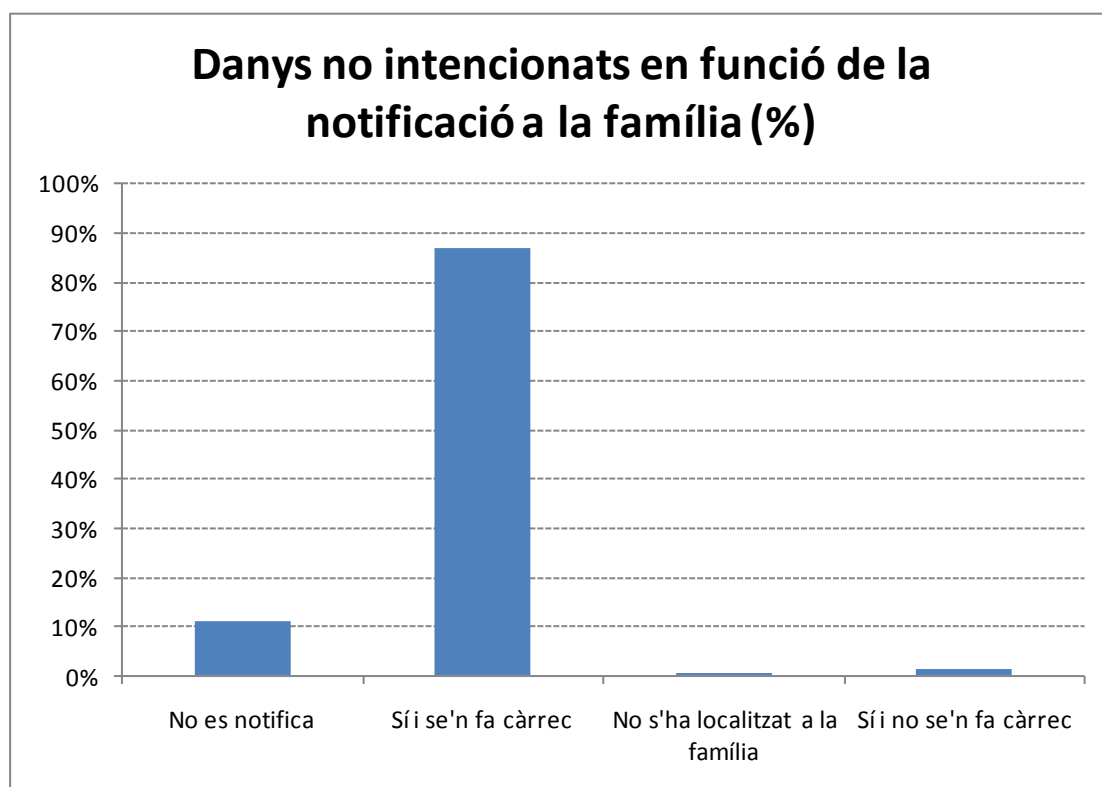
3.12. Danys no intencionats en relació als comunicats d'accident

En el 90,9% dels danys no intencionats (1055 casos) s'ha emès un comunicat d'accident, mentre que en el 9,1% restant (106 casos) no s'ha emès.

3.13. Danys no intencionats en relació a la notificació a la família

Com recull la Taula 17, en la majoria de danys no intencionats (87%), les escoles han notificat l'incident a les famílies i aquests s'han fet càrrec de l'alumne accidentat. Mentre que en el 11% dels casos les escoles no han comunicat l'accident a les famílies.

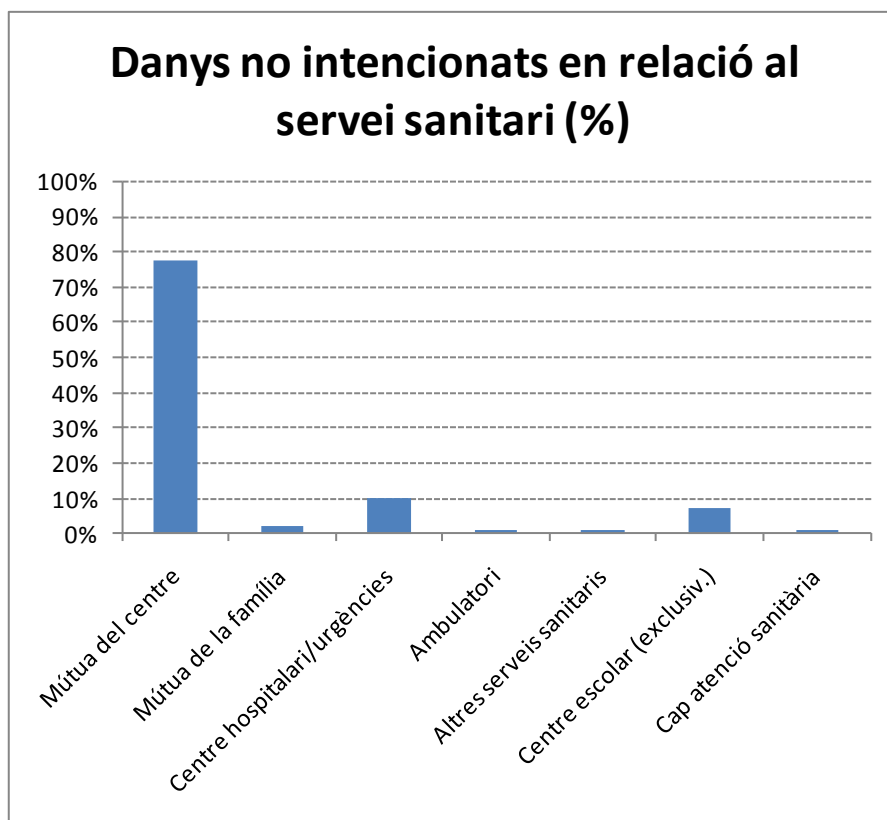

Taula 17. *Distribució de danys no intencionats per notificació*

Notificació	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
No es notifica	128	11,0%
Sí i se'n fa càrrec	1010	87,0%
No s'ha localitzat a la família	5	0,4%
Sí i no se'n fa càrrec	18	1,6%
Total	1161	100,0%

3.14. Danys no intencionats en relació al servei sanitari emprat

Pel que fa al servei sanitari emprat (Taula 18), l'opció més emprada ha estat la mútua de l'assegurança escolar (77,7%), seguida per centre hospitalari/urgències (10%), i per atenció en el centre escolar –exclusivament– (7,1%). En l'1% dels casos no s'ha efectuat cap mena d'atenció sanitària.

Taula 18. *Distribució de danys no intencionats per servei sanitari emprat*

Servei sanitari	Total centres	
	Freqüència	Percentatge
Mútua del centre	902	77,7%
Mútua de la família	27	2,3%
Centre hospitalari/urgències	116	10,0%
Ambulatori	9	0,8%
Altres serveis sanitaris	12	1,0%
Centre escolar (exclusiv.)	83	7,1%
Cap atenció sanitària	12	1,0%
Total	1161	100,0%

4. Conclusions

❖ Incidència dels danys no intencionats

S'han analitzat un total de 1.161 danys no intencionats, sobre una població de 17.998 alumnes, corresponents als 21 centres adherits a l'Observatori que han aplicat l'instrument de registre, amb continuïtat, al llarg del curs 2010-2011.

Segons les dades enregistrades, la incidència global de danys no intencionats ha estat del 6,5%; mentre que la mitjana d'incidència per centre se situa en el 7%.

❖ Resultats generals

Les dades obtingudes en aquest tercer any d'utilització sistemàtica de l'instrument de registre, permeten ratificar les tendències ja observades en els cursos anteriors, en els quals es va realitzar l'estudi.

Els resultats globals mostren un patró de danys resultants de la interacció dels alumnes amb l'entorn de l'escola. Les lesions es relacionen amb certes activitats, espais o instal·lacions, i gairebé mai apareixen de forma aïllada.

Respecte dels patrons de danys, s'observa que principalment les freqüències són superiors per als nois (53,8%) que per les noies (46,2%).

Si analitzem la incidència per curs, els valors més elevats es troben en el Cicle Superior d'E.Primària (5è i 6è) amb el 27%, i en el 1r Cicle d'ESO (1r i 2n) amb el 21,4%, seguit pel Cicle Mitjà d'E. Primària (3r i 4t), amb el 19,6%.

Pel que fa als espais, es confirma que els destinats a l'esbarjo/activitat física i esportiva concentren la majoria dels danys no intencionats (79,7%); especialment el pati (55,4%) és l'espai amb més risc d'accidentar-se, seguit pel gimnàs/poliesportiu (23,9%).

Si ens fixem en les activitats, de manera desglossada, les freqüències més elevades es corresponen a l'esbarjo (28,9%) i, a continuació, la classe d'Educació Física (26,4%). També destaquen, però amb valors no tan acusats, la mitja pensió (14,9%) i les classes ordinàries –exceptuant l'EF– (9%).

Destaca, en general, la presència dels educadors de les escoles en les activitats. Així, la gran majoria de danys no intencionats s'han produït en activitats vigilades (96,2%).

Principalment els danys no intencionats han succeït sota la responsabilitat dels docents (73,2%); i entre aquests, hi ha una proporció molt més elevada de professors (66,7%) que de tutors (6,5%). També cal considerar les taxes corresponents als monitors (22%) que, sense arribar als percentatges dels professors, sí que se situen molt per sobre dels registres dels tutors.

Analitzant les parts del cos lesionades, les dades mostren que la major incidència s'ha localitzat, per aquest ordre, en les extremitats superiors (37,6%), extremitats inferiors (33,5%), i cap/cara/coll (25,8%). De manera més detallada, i també per ordre, els valors més alts han estat en: peu/turmell (20,2%), dits de la mà (18,1%), mà/canell (12%), i cap/front (11,9%).

Si ens centrem en els mecanismes de lesió, cal destacar que majoritàriament els danys es corresponen amb dos: cops/topades (44,8%) i caigudes (30,5%).

Els productes causants amb major incidència són les persones (45,2%), l'estructura i mobiliari (28,2%), i el material esportiu i d'esbarjo (17,2%).

Les dades sobre el seguiment i actuació mostren que, en general i de manera molt majoritària, les famílies responen i se'n fan càrrec quan són requerides per part de l'escola (87%), després de produir-se el dany.

Finalment, el servei d'atenció sanitària més utilitzat ha estat la mútua del centre (77,7%).

❖ **Recomanacions**

Atenent als resultats obtinguts en aquests darrers anys d'implantació del sistema de registre, podem identificar alguns dels factors de risc més destacats i que s'associen amb els danys no intencionats de l'alumnat.

Així, l'espai del pati combinat amb l'activitat de l'esbarjo, configuren un entorn de gran incidència de l'accidentalitat. Tot i ser un espai escolar amb presència

d'educadors, la confluència de factors explica els resultats. Així, la tipologia de l'activitat, la no organització o no direcció de les activitats que es realitzen en aquest context, la densitat d'alumnes que es concentra jugant en el mateix espai i temps, genera una major taxa de lesions.

Aquesta realitat ens indica que les accions preventives s'han d'orientar en la mesura que sigui possible, tal i com ja indicaven en l'informe anterior, vers la gestió de:

- 1) Espais: intentant evitar l'excessiva densitat d'alumnes en el pati i en el mateix moment.
- 2) Grups: cercant la distribució equilibrada respecte la coincidència de diferents cursos en el mateix pati i, en tot cas, delimitant els espais per a cada grup.
- 3) Jocs: orientant i limitant les pràctiques descontrolades o potencialment perilloses, i també evitant la diversitat de jocs creuats que poden facilitar l'augment de cops, topades i caigudes.
- 4) Materials: limitant, per exemple, el nombre de pilotes per grup o també evitant les que són més perilloses (dures i contundents, de cuir, petites que poden impactar en els ulls...).
- 5) Vigilància: organitzant i/o incrementant la vigilància activa per part del professorat, ja que suposa un efecte dissuasori, alhora que permet identificar i corregir pràctiques de risc.
- 6) Estructures i mobiliari: comprovant si es localitzen punts negres en el pati (superfície en mal estat; columnes o cantonades desprotegides; estructures de jocs com porteries, cistelles... en mal estat) i corregint les deficiències.
- 7) Les accions preventives amb l'alumnat: donant a conèixer aquesta realitat i conscienciant-los respecte la necessitat de tenir cura en el joc, com a mecanisme d'autoprotecció i de protecció de la resta d'escolars.

També cal destacar l'activitat d'Educació Física, en la qual cal incidir tant en la importància de les accions preventives amb l'alumnat que acabem d'indicar, com en

la supervisió de les estructures, mobiliari i material que s'utilitza. Tampoc es pot obviar el paper del professorat per anticipar-se i preveure activitats potencialment perilloses; especialment en funció de les característiques, tant del grup classe amb el qual s'hagin de realitzar, com d'alguns alumnes en particular.

Pel que fa a l'activitat de mitja pensió, i considerant que en molts centres la vigilància correspon a monitors, és especialment important que el centre marqui les directrius del treball i actuació d'aquests monitors, sense oblidar el control de la seva correcta aplicació. Per tant, les orientacions preventives, anteriorment indicades per a l'activitat d'esbarjo, són igualment vàlides i recomanables per al servei de mitja pensió.

Finalment, tenint en compte la incidència de les estructures i mobiliari com a productes causants dels danys, cal tenir cura en el seu manteniment, protecció, i en la seva adequació a l'ús escolar. Aquesta recomanació també resulta d'interès en el moment de realitzar alguna reforma en l'edifici, o en la substitució de mobiliari vell. Així, podem realitzar aquests canvis seguint uns criteris preventius que facilitin la seguretat.